АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ОХОРОНА І ЗАХИСТ ПРАВ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

Ірина Коваль
доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу промислової власності і комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, декан юридичного факультету Донецького національного університету імені Василя Стуса
ORCID: 0000-0001-9348-3061

У статті визначено поняття і зміст адміністративно-правової охорони та адміністративно-правового захисту промислової власності, окреслено коло суб'єктів останнього. Встановлено, що особливість такого захисту полягає в поєднанні захисту публічних і приватних інтересів у сфері здійснення цих прав; адміністративно-правовий порядок захисту поєднує дії уповноважених органів і правовласників щодо ініціювання захисту. Запропоновано підходи до удосконалення чинного законодавства України у сфері адміністративно-правового захисту права інтелектуальної власності.

Ключові слова: право промислової власності, адміністративно-правова охорона, адміністративно-правовий захист, правопорушення

Постановка проблеми. Євроінтеграційні процеси, загострення економічної конкуренції на внутрішньому і зовнішньому ринках, прискорення науково-технічного прогресу й інноваційних перетворень потребують суттєвого покращення правової охорони і захисту прав на об'єкти промислової власності. У нашій країні, поряд зі значними конкурентними перевагами і чинниками економічного розвитку, як-то висока ємність ринку, людський капітал, залишається багато бар'єрів для інноваційного зростання.

У Стратегії розвитку інноваційної діяльності на період до 2030 року, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 року [1], зазначається, що для виправлення складної ситуації в інноваційній системі необхідно сприяти розвитку видів діяльності з високою наукоємністю, тобто перейти від низькотехнологічної ресурсної до високотехнологічної інноваційної економіки, а державна політика повинна створювати сприятливі умови насамперед для розвитку виробництва інтелектуальних продуктів, включно з можливістю їх комерціалізації в Україні та решті світу. Серед проблем функціонування інноваційної системи зазначається, зокрема, низький рівень обізнаності інноваторів у сфері правової охорони та захисту інтелектуальної власності.

Відповідно до Глобального інноваційного індексу 2024 Всесвітньої організації інтелектуальної власності, який ранжує світові економіки за інноваційним потенціалом, Україна посіла у рейтингу 60-те місце, опустившись на п'ять позицій у порівнянні з минулорічним звітом [2].

Як слушно зазначають Г. О. Андрощук і О. Ф. Дорошенко, законодавство України у сфері промислової власності характеризується низкою негативних ознак: суперечливістю, наявністю прогалин, розпорошеністю по різних нормативно-правових актах, дублюванням законодавчих норм тощо. Існує потреба усунення суперечливості окремих правових положень національного законодавства України щодо охорони та захисту прав на об'єкти промислової власності, наслідком чого є суперечлива судова та адміністративна практика розгляду спорів з питань захисту прав промислової власності [3, с. 92].

Літературний огляд. До наукового розроблення та вирішення актуальних питань, пов'язаних з правом промислової власності, прикута увага багатьох авторів, зокрема Г. О. Андрощука, О. Ф. Дорошенка, М. К. Галянтича, Т. С. Демченко, П. П. Крайнева, Т. В. Ярошевської, А. О. Кодинця, І. М. Коросташової, О. М. Коротун, Н. М. Мироненко, Г. Є. Миджин, М. Ю. Потоцького, К. В. Оверковського, О. П. Орлюк, О. П. Світличного, О. І. Харитонової, Р. Б. Шишки та інших. Водночас потребує подальшого дослідження потенціал та особливості застосування засобів адміністративно-правової охорони і захисту прав на об'єкти промислової власності, ураховуючи високу динамічність чинної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні та світі, а також той факт, що у фокусі уваги сучасних науковців переважає проблематика цивільно-правового і господарсько-правового регулювання відносин промислової власності, що цілком зрозуміло з огляду на високу затребуваність на практиці процесів комерціалізації промислової власності. Натомість публічно-правовий аспект правової охорони зазначених об'єктів справляє важливий вплив на забезпечення правопорядку у сфері здійснення прав промислової власності як у частині створення умов для більшої ефективності цих процесів, так і завдяки встановленню відповідальності за правопорушення.

Метою дослідження є аналіз і доопрацювання положень щодо поняття та змісту адміністративно-правової охорони і захисту прав промислової власності.

Виклад основного матеріалу. Вихідні правові засади охорони і захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності закладені в нормах Конституції України [4]. Так, ст. 41 закріплює, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ст. 42 передбачає, що держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція; ст. 54 гарантує громадянам свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом. Важливою в контексті охорони і захисту будь-яких прав є також норма ч. 2 ст. 3 Конституції України, яка визначає гарантії захисту з боку держави: права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Реалізуючи свій обов'язок щодо забезпечення правової охорони промислової власності, держава використовує широкий юридичний інструментарій, важливе місце в якому належить засобам адміністративно-правової охорони і захисту.

Теоретико-методологічну основу дослідження адміністративно-правової охорони і захисту прав суб'єктів промислової власності становлять розроблені загальною теорією права, галузевими правовими науками доктринальні положення про сутність, зміст захисту суб'єктивних прав, відмежування цього поняття від інших правових категорій, які опосередковують виконання правом охоронної функції.

Варто зазначити, що поняття «охорона прав» і «захист прав» є категоріями міжгалузевого значення, які широко використовуються на законодавчому рівні та в наукових дослідженнях у галузі права. З'ясування сутності цих категорій ускладнюється не тільки через багатоаспектність сфер їх уживання, а й з огляду на тісний взаємозв'язок із цілою низкою суміжних понять, серед яких «правове забезпечення», «правове регулювання», «юридична відповідальність» тощо.

Насамперед доцільно розмежувати поняття «охорона прав» і «захист прав» між собою, що дасть змогу визначити їх зміст стосовно особливостей адміністративно-правового регулювання. Більшість дослідників, так чи інакше, виходять зі співвідношення вказаних понять як загального (охорона прав) і частини (захист прав). Поняття «захист прав» тлумачать також як вузьке значення терміна «охорона прав». Більшістю вчених охорона прав розглядається як сукупність заходів, за допомогою яких забезпечується розвиток правовідносин в їх непорушеному стані, а також відновлення порушених або оспорюваних прав та інтересів.

Спираючись на ці уявлення, науковці розмежовують поняття охорони і захисту прав стосовно правовідносин інтелектуальної власності. Так, правова охорона об'єктів інтелектуальної власності вважається «більш широким поняттям у порівнянні з поняттям «захисту» та містить в собі перелік мір державно-правового регулювання, що дозволяють забезпечити нормальний розвиток суспільних відносин у сфері інтелектуальних ресурсів та направлених на реалізацію прав та законних інтересів осіб, що є як виробниками інтелектуального продукту, так і його споживачами» [5, с. 222].

Більш змістовне визначення охорони прав промислової власності наводить Р. Б. Шишка, який визначає її як «широкий комплекс засобів правового, організаційного та іншого характеру, що встановлюють правовий режим об'єктів права промислової власності, визначають правове становище суб'єктів, порядок набуття, реалізації і припинення суб'єктивних прав і юридичних обов'язків, способи й порядок захисту прав суб'єктів у разі їх порушення, перешкоджають технічними (програмними) засобами порушенню цих прав» [6, с. 22].

Поряд з наведеним — широким — трактуванням, поняття «правова охорона» у сфері промислової власності розкривається науковцями і з точки зору діяльності органів державного управління, яка спрямована на ідентифікацію, визнання, реєстрацію й видачу охоронного документа на об'єкт промислової власності, а також забезпечення організаційно-правового режиму його правомірного використання [7, с. 24]. Слід зазначити, що саме в такому контексті законодавець вживає поняття «державна система правової охорони інтелектуальної власності», визначаючи його як центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності, Національний орган інтелектуальної власності і сукупність наукових, освітніх, інформаційних та інших відповідної спеціалізації державних підприємств, установ, організацій, що належать до сфери управління центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності (ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [8]).

Наведене розуміння є найближчим до адміністративно-правової охорони промислової власності, яка, між тим, не обмежується лише зазначеним інституціональним розумінням.

Таким чином, можна узагальнити, що у сфері промислової власності поняття «правова охорона» (або «охорона прав») використовується в широкому й вузькому значенні. У широкому розумінні правова охорона являє собою сукупність заходів, пов'язаних із забезпеченням державної реєстрації прав на об'єкти промислової власності, створенням належних правових і організаційних умов для набуття, реалізації й захисту прав суб'єктів промислової власності, попередженням і усуненням перешкод у належному функціо-

нуванні правовідносин промислової власності. У вузькому значенні правова охорона промислової власності пов'язується з діяльністю центрального органу виконавчої влади, що формує та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності, та системою підприємств, установ, організацій, що належать до сфери його управління.

Обидва ці значення мають знайти відображення у змісті поняття «адміністративно-правова охорона прав промислової власності».

Варто зазначити, що на загальнотеоретичному рівні та в науці адміністративного права проводяться розмежування понять «адміністративно-правова охорона права інтелектуальної власності» та «адміністративно-правовий захист права інтелектуальної власності». Так, І. П. Катеринчук вважає, що «адміністративно-правова охорона — це дії у сфері надання та юридичного закріплення відповідних прав та обов'язків суб'єктів права інтелектуальної власності. Натомість адміністративно-правовий захист охоплює діяльність правоохоронних органів та судових установ задля профілактики незаконних посягань на права власника об'єкта права інтелектуальної власності, а також дії на припинення адміністративних проступків та відновлення порушеного права» [9, с. 86].

З наведеними визначеннями можна погодитися лише частково. По-перше, адміністративно-правова охорона, виходячи з проведеного вище аналізу, не обмежується лише закріпленням прав і обов'язків суб'єкта права інтелектуальної власності, а включає більш широке коло правових засобів. По-друге, не можна підтримати віднесення профілактики правопорушень саме до захисту. Профілактика пов'язується з «діяльністю, що направлена на недопущення негативних явищ, які можуть виникнути в майбутньому» [10]. Поняття «профілактика правопорушень» розуміють як «соціально спрямовану діяльність держави, її органів та їх посадових осіб, громадських об'єднань, громадян щодо виявлення причин та умов вчинення правопорушень, ліквідації причин і умов вчинення адміністративних проступків» [11, с. 107]. При цьому на відміну від попередження порушень, у процесі профілактики «здійснюються відповідні заходи щодо невизначеного кола осіб» [12, с. 191].

У науковій літературі адміністративно-правовии захист прав інтелектуальноі власності визначається як «система теоретичних поглядів і вихідних наукових положень, виражених в категоріально-понятіиному апараті загальноі теоріі права, що розкривають сутність, зміст, функціі, методи та форми прояву, рівні і види впливу на суспільні відносини за допомогою адміністративно-правових засобів» [13, с. 197]. У наведеному визначенні сутність захисту розкривається з позицій теоретичних уявлень про нього, що характеризує досліджуване поняття однобічно.

Дослідники застосовують і поняття «адміністративно-правове забезпечення захисту інтелектуальноі власності», що визначається як «регламентована адміністративно-правовими нормами діяльність суб'єктів публічноі адміністрації, уповноважених забезпечити конституціині гарантіі захисту інтелектуальноі власності» [14, с. 5].

Основне призначення права — це регулювання суспільних відносин і, як наслідок, їх правова охорона. Тому для найбільш повного розкриття змісту поняття «адміністративно-правова охорона прав промислової власності» в його основу слід покласти поняття механізму адміністративно-правового регулювання як сукупності правових засобів, за допомогою яких забезпечується правовий вплив на суспільні відносини (їх правова охорона). Слід зазначити, що поняття механізму правового регулювання застосовується, зокрема, у визначенні публічно-правової охорони інтелектуальної власності, яка розуміється О. П. Світличним і Д. Ю. Михальським як «визначений державою механізм правового регулювання регламентованих і упорядкованих суспільних відносин, покликаний забезпечити ефективну охорону та захист суб'єктивного права та інтересу, у разі його порушення, невизнання або оспорювання» [15, с. 528].

Саме поняття механізму правового регулювання дає можливість зібрати разом усю сукупність правових явищ, завдяки яким здійснюється вплив на суспільні відносини. До структури механізму адміністративно-правового регулювання включають, наприклад, адміністративно-правові норми, акти тлумачення, акти реалізації адміністративно-правових норм, адміністративно-правові відносини [16, с. 23]. Такий перелік складових викликає певні зауваження щодо послідовності розташування елементів та їх кола. Тому беручи за основу вчення про динаміку правового регулювання суспільних відносин (його стадії), до складників механізму адміністративно-правового регулювання відносин промислової власності доцільно віднести: 1) адміністративно-правові норми; 2) юридичні факти, які є підставою виникнення адміністративних правовідносин; 3) адміністративні правовідносини; 4) акти реалізації прав та обов'язків суб'єктами цих правовідносин; 5) діяльність уповноважених державою органів по застосуванню норм права.

Адміністративно-правові норми є частиною інституту промислової власності поряд з цивільно-правовими, господарсько-правовими та іншими галузевими нормами. У досліджуваній сфері це блок правових норм, які регулюють відносини щодо набуття, здійснення, припинення прав на об'єкти промислової власності, де одним з суб'єктів виступає центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності, НОІВ, державні підприємства, установи, організації, що належать до сфери управління зазначеного центрального органу. На основі адміністративно-правових норм виникають відповідні адміністративні правовідносини. При цьому юридичним фактом, який виступає підставою виникнення цих правовідносин, може бути як правомірна, так і неправомірна поведінка.

Адміністративні правовідносини промислової власності можна визначити як суспільні відносини у сфері набуття, здійснення, припинення і захисту прав промислової власності, врегульовані адміністративно-правовими нормами. Поділ зазначених правовідносин на види можливий за різними критеріями. Так, залежно від підстав виникнення їх слід поділити на регулятивні та охоронні. Перші виникають на основі правомірної поведінки особи, наприклад у зв'язку зі зверненням автора інтелектуального рішення до НОІВ для отримання патенту на винахід. Охоронні правовідносини виникають у разі порушення прав і реалізуються, зокрема, у процесі застосування до порушника адміністративної відповідальності за правопорушення, передбачені нормами Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі — КУпАП) [17]. Адміністративно-правові відносини у сфері промислової власності можна поділити також на матеріальні, процедурні та процесуальні залежно від характеру правових норм, на основі яких вони виникають. Матеріальні правовідносини виникають на підставі матеріальної норми, наприклад, щодо рішення Кабінету Міністрів України про надання дозволу на використання винаходу, строк і умови його надання. Процедурні правовідносини складаються в процесі реєстрації винаходу, корисної моделі, торговельної марки, промислового зразка, проведення експертизи заявки тощо. Процесуальні правовідносини виникають, зокрема, у зв'язку з розглядом судами справ про притягнення порушника до відповідальності згідно з нормами КУпАП.

На стадії *реалізації прав і обов'язків суб'єктів адміністративних правовідносин відповідними* суб'єктами вчиняються дії, приймаються акти стосовно дотримання, виконання, використання норм права. Це, наприклад, видача НОІВ патенту на винахід, корисну модель у місячний строк після державної реєстрації винаходу, корисної моделі.

Наступна стадія — *діяльність уповноважених державою органів із застосування норм права*. Під застосуванням норм адміністративного права розуміють «здійснювану в установленому законом процесуальному порядку діяльність компетентних органів державного управління і місцевого самоврядування, державних і недержавних організацій, посадових осіб щодо розгляду і вирішення на основі адміністративно-правових норм індивідуальноконкретних управлінських справ, а також ухвалення і доку-

ментального оформлення відповідних управлінських рішень (актів застосування адміністративно-правових норм)» [18].

Правозастосовна діяльність у сфері промислової власності реалізується у двох площинах: 1) організація виконання приписів норм права щодо наділення прав і покладання обов'язків на конкретних суб'єктів (зокрема, щодо видачі патенту на винахід); 2) застосування санкцій у разі порушення норм права. Друга форма правозастосування пов'язана з адміністративно-правовим захистом.

Серед органів виконавчої влади, які мають повноваження щодо охорони і захисту прав промислової власності, слід, насамперед, зазначити митні органи. Згідно з Положенням про Державну митну службу України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 227 [19], Держмитслужба відповідно до покладених на неї завдань вживає заходів щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час провадження зовнішньоекономічної діяльності, недопущення переміщення через митний кордон України контрафактних товарів (ч. 4 п. 7).

Глава 57 Митного кодексу України [20] регламентує заходи митних органів щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України. Відповідно до ч. 1 ст. 397 кодексу до товарів, що підозрюються у порушенні прав інтелектуальної власності, митні органи застосовують такі заходи: 1) призупинення митного оформлення товарів на підставі даних митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону; 2) призупинення митного оформлення товарів за ініціативою митного органу; 3) знищення товарів, митне оформлення яких призупинено за підозрою у порушенні прав інтелектуальної власності; 4) призупинення митного оформлення та знищення невеликих партій товарів, що переміщуються (пересилаються) через митний кордон України у міжнародних поштових та експрес-відправленнях; 5) зміна маркування на товарах та їх упаковці. Правовласник, який має підстави вважати, що під час переміщення товарів через митний кордон України порушуються чи можуть бути порушені його права на об'єкт інтелектуальної власності, має право безоплатно подати до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, заяву про сприяння захисту належних йому майнових прав з метою реєстрації об'єкта у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону (ч. 2 ст. 398 кодексу).

З наведеного слідує, що повноваження митних органів спрямовані на забезпечення правопорядку у сфері ввезення або вивезення товарів, які містять об'єкти промислової власності, при цьому такий порядок захисту ґрунтується на поєднанні дій митних органів з діями самих правовласників щодо ініціювання захисту і його реалізації. У цьому контексті О. П. Світличний і Д. Ю. Михальський влучно підкреслюють, що специфіка правовідносин правовласника з державою, її уповноваженими органами та їх посадовими особами полягає в тому, що «ці відносини є взаємозв'язані, адже тільки активні дії правовласника об'єкта права інтелектуальної власності, у разі порушення його суб'єктивних прав, зобов'язують уповноважені органи публічної влади до ефективного використання всього публічно-правового механізму охорони та захисту права інтелектуальної власності» [15, с. 527].

Отже, від належної взаємодії митних органів і правовласника залежить ефективність захисту прав промислової власності останнього. З огляду на це потребує виключення припис ч. 5 ст. 397 Митного кодексу України, згідно з яким у разі якщо товари, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, переміщувалися через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності та митними органами не було застосовано заходів щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності, правовласник не має права на відшкодування від митних органів будь-яких матеріальних збитків у зв'язку з тим, що таких заходів не було застосовано під час переміщення товарів через митний кордон України.

Звільнення митних органів від відповідальності за незастосування заходів із захисту прав інтелектуальної власності може призвести до зловживань, корупційних дій з боку працівників цих органів, безконтрольного невжиття необхідних заходів, що суттєво знижує рівень захищеності прав інтелектуальної власності на кордоні.

Наступним органом виконавчої влади, що забезпечує адміністративно-правовий захист прав промислової власності, є антимонопольні органи. Відповідно до ст. 3 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» [21] основним завданням Антимонопольного комітету України є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики в частині здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції; сприяння розвитку добросовісної конкуренції. Органи Антимонопольного комітету України уповноважені припиняти правопорушення, які посягають, зокрема, на такі об'єкти промислової власності, як торговельна марка, комерційне найменування, комерційна таємниця, якщо такі дії відповідають ознакам недобросовісної конкуренції.

Особи, права яких порушені вказаними діями, можуть протягом шести місяців з дня, коли вони дізнались або повинні були дізнатися про порушення прав, звернутися до органів Антимонопольного комітету України із заявою про захист своїх прав. Зазначені органи за результатами розгляду справ приймають рішення про: визнання факту недобросовісної конкуренції; припинення недобросовісної конкуренції; офіційне спростування за рахунок порушника поширених ним неправдивих, неточних або неповних відомостей; накладання штрафів. У разі надходження від заявника клопотання про відмову від заяви про захист своїх прав органи Антимонопольного комітету України можуть прийняти рішення про закриття провадження у справі (ст. 30 Закону України «Про Антимонопольний комітет України»). Отже, порядок захисту антимонопольними органами також характеризується взаємодією правовласника та уповноваженого органу щодо захисту прав промислової власності, що зумовлює активну участь правовласника у виявленні порушення, розгляді справи тощо.

До органів адміністративного захисту прав промислової власності належать суди загальної юрисдикції, які розглядають справи про застосування адміністративної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності.

У КУпАП передбачені адміністративні правопорушення у сфері промислової власності (ст. 51-2 і ст. 164-3). Розгляд справ за цими статтями покладено на районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди. Згідно зі ст. 51-2 «Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності» правопорушенням є «незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняються законом». Аналізуючи зазначену норму, І. П. Катеринчук вказує, що оскільки склади адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності є формальними, адміністративна відповідальність застосовується частіше, ніж кримінальна [9, с. 87].

У науковій літературі висловлюються пропозиції з удосконалення ст. 51-2. Пропонується конкретизувати перелік об'єктів права інтелектуальної власності: «незаконне використання об'єктів авторського та суміжних прав, патентних прав, засобів індивідуалізації виробництва, нетрадиційних результатів інтелектуальної діяльності …» [22]. Наведене групування об'єктів навряд чи може бути прийнятним і з точки зору відповідності чинному законодавству, і як наукова класифікація. Для забезпечення принципу законності притягнення до юридичної відповідальності в характеристиці протиправної поведінки, на наш погляд, доцільно не закріплювати перелік об'єктів, а прив'язуватися до законодавчо визначених понять. При цьому враховуючи, що спеціальне законодавство з питань промислової власності передбачає широке коло об'єктів, а також швидко змі-

нюється, наприклад у частині зміни форми охоронного документа на промисловий зразок з патенту на свідоцтва (що виключає його з кола патентних прав), кращим варіантом буде викласти диспозицію ст. 51-2 у бланкетний спосіб і зазначити загальну назву об'єктів інтелектуальної власності без їх конкретизації.

У ст. 164-3 КУпАП передбачено правопорушення «Недобросовісна конкуренція», що визначене як незаконне копіювання форми, упаковки, зовнішнього оформлення, а так само імітація, копіювання, пряме відтворення товару іншого підприємця, самовільне використання його імені (ч. 1); умисне поширення неправдивих або неточних відомостей, які можуть завдати шкоди діловій репутації або майновим інтересам іншого підприємця (ч. 2); отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також іншої конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця (ч. 3).

Порівняння змісту наведених протиправних дій і видів недобросовісної конкуренції, закріплених у ст. ст. 1, 4-19 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [23], свідчить про суттєві розбіжності в об'єктивній стороні правопорушень, які визнаються недобросовісною конкуренцією, та колі об'єктів посягання, що не можна вважати виправданим, оскільки саме спеціальний закон передбачає найбільш широке і невичерпне коло дій, що визнаються недобросовісною конкуренцією. З огляду на це логічним є висновок щодо приведення дій, які визнаються недобросовісною конкуренцією в ст. 164-3 зазначеного кодексу, у відповідність до положень спеціального закону. Більш доцільно це зробити без конкретизації таких (така диспозиція була б надто змістовною без необхідності, оскільки в спеціальному законі відповідні дії виписані достатньо чітко), а з використанням узагальнюючого словосполучення «вчинення недобросовісної конкуренції тягне за собою …»

Адміністративно-правовий захист прав промислової власності здійснює також Апеляційна палата Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій. Відповідно до наказу Міністерства економіки України «Про затвердження регламенту Апеляційної палати Національного органу інтелектуальної власності» від 23 листопада 2023 року №17768 до повноважень Апеляційної палати належить розгляд заперечень проти рішень Національного органу інтелектуальної власності щодо набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності, заяв про визнання прав на об'єкти інтелектуальної власності недійсними повністю або частково, заяв про визнання торговельної марки добре відомою в Україні [24].

Захист прав Апеляційною палатою ініціюється саме особою, яка звертається із заявою.

Отже, адміністративно-правовий захист прав промислової власності забезпечується системою уповноважених органів, серед яких суди, митні органи, Антимонопольний комітет України, Апеляційна палата Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій. При цьому особливістю такого захисту є те, що його ефективність залежить насамперед від належної взаємодії уповноважених органів і самого правовласника.

Висновки. Узагальнюючи результати проведеного вище аналізу можна зробити такі висновки.

Адміністративно-правова охорона прав промислової власності — це сукупність засобів адміністративно-правового регулювання відносин щодо набуття, здійснення, припинення прав на об'єкти промислової власності, де одним із суб'єктів виступає центральний орган виконавчої влади, що забезпечує державну політику у сфері інтелектуальної власності, НОІВ, державні підприємства, установи, організації, що належать до сфери управління зазначеного органу, а також профілактики правопорушень у сфері промислової власності, захисту порушених прав.

Адміністративно-правовий захист прав промислової власності — діяльність уповноважених державою органів із застосування правових норм щодо визнання, оспорю-

вання прав в адміністративному порядку, попередження, припинення адміністративних правопорушень у сфері промислової власності, застосування до порушників заходів адміністративної відповідальності. Адміністративно-правовий захист прав промислової власності здійснюється системою уповноважених державою органів, основними з яких є митні органи України, органи Антимонопольного комітету України, Апеляційна палата НОІВ, суди загальної юрисдикції.

Особливість адміністративно-правового захисту прав промислової власності полягає, по-перше, у поєднанні захисту публічних і приватних інтересів у сфері правомірного здійснення цих прав, адже поряд з охороною правопорядку у цій сфері адміністративно-правові засоби захисту забезпечують припинення правопорушення; по-друге, адміністративно-правовий порядок захисту прав промислової власності ґрунтується на поєднанні дій уповноважених органів з діями самих правовласників щодо ініціювання захисту і його реалізації. З огляду на це пропонується *виключити припис ч. 5 ст. 397 Митного кодексу України про звільнення митних органів від відповідальності за незастосування заходів щодо захисту прав інтелектуальної власності.*

З метою удосконалення адміністративно-правового захисту прав промислової власності пропонується *привести у відповідність зміст дій, які визнаються недобросовісною конкуренцією в ст. 164-3 КУпАП, до положень Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції».* Задля максимального охоплення всіх проявів недобросовісної конкуренції в ст. 164-3 КУпАП доцільно застосувати бланкетний спосіб викладення її диспозиції за допомогою узагальнюючого словосполучення *«вчинення недобросовісної конкуренції тягне за собою …»*

Перелік використаних джерел

1. *Стратегія розвитку інноваційної діяльності на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. Офіційний вісник України. 2019 р. № 57. Ст. 1983.*
2. *Глобальний інноваційний індекс 2024: як Україна зберігає інноваційний потенціал в умовах війни. IP OFFICE. URL: https://nipo.gov.ua/hlobalnyj-innovatsijnyj-indeks-24/ (дата звернення: 30.04.2025).*
3. *Андрощук Г., Дорошенко О. Кодифікація права промислової власності Польщі: аналіз основних положень нового законопроєкту. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2022. № 4. С. 89–99.*
4. *Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.*
5. *Єщенко М. Г., Скалянська О. В. Інтелектуальна власність як обєкт адміністративно-правового захисту під час євроінтеграції України. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. № 4. Ч. 1. С. 220–225.*
6. *Шишка Р. Б. Охорона прав суб'єктів інтелектуальної власності у цивільному праві України: автореф. дис. … докт. юрид. наук: 12.00.03. Національний університет внутрішніх справ. Харків, 2004. 37 с.*
7. *Галянтич М. Актуальні питання охорони та захисту прав на об'єкти промислової власності. Юридична Україна. 2003. № 3. С. 22–33.*
8. *Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15 грудня 1993 року № 3687-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 7. Ст. 32.*
9. *Катеринчук І. П. Адміністративно-правова охорона права інтелектуальної власності в Україні. Південноукраїнський правничий часопис. 2019. № 2. С. 85–88.*
10. *Бутинець Т. А. Господарські порушення: поняття і сутність. URL: https://magazine.faaf.org.ua/gospodarski-porushennya-ponyattya-i-sutnist.html (дата звернення: 30.04.2025).*

11. *Дембіцька С. Л. Профілактика правопорушень як спосіб встановлення та зміцнення правопорядку в суспільстві. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. № 1. Т. 2. С. 107–110.*
12. *Бахур О. В. Судовий захист прав інтелектуальної власності у сфері господарювання: дис. … д-ра філософії: 081 Право. Вінниця, 2023. 232 с.*
13. *Миджин Г. Є. Адміністративно-правовий захист прав інтелектуальної власності в Україні: дис. … д-ра. філософії: 081 Право. Львів, 2021. 266 с.*
14. *Коротун О.М. Адміністративно-правове забезпечення захисту інтелектуальної власності в Україні: автореф. дис. … д-ра. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2020. 32 с.*
15. *Світличний О. П., Михальський Д. Ю. Публічно-правова охорона прав інтелектуальної власності в Україні. Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. № 1. С. 524–528.*
16. *Гончарук С. Т. Адміністративне право України. Загальна та Особлива частини: навч. посіб. Київ: НАВС, 2000. 240 с.*
17. *Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07 грудня 1984 р. № 8073-X. Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. № 51. Ст. 1122.*
18. *Лук'янова Г. Ю., Серкевич І. Р. Застосування норм адміністративного права та механізм їх реалізації: теорія та практика. 2019. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/may/21472/19.pdf (дата звернення: 30.04.2025).*
19. *Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України : постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 227. Офіційний вісник України. 2019 р. № 26. Ст. 900.*
20. *Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. Офіційний вісник України. 2012. № 32. Ст. 1175.*
21. *Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26 листопада 1993 р. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 50. Ст. 472.*
22. *Комарницька І. Особливості притягнення до адміністративної відповідальності щодо правопорушень, які посягають на об'єкти інтелектуальної власності. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13332/22.pdf (дата звернення: 30.04.2025).*
23. *Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07 червня 1996 року №236/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 36. Ст. 164.*
24. *Про затвердження Регламенту Апеляційної палати Національного органу інтелектуальної власності : наказ Міністерства економіки України від 23 листопада 2023 року №17768. URL: https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2024/02/Nakaz-23_11_2023_17768-web-.pdf*

Iryna Koval
Doctor of Legal Sciences/Dr. Habil. (Law), Professor, leading researcher of the Department of Industrial Property and Commercialization of Intellectual Property Objects of Intellectual Property Scientific Research Institute of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Dean of the Faculty of Law of Vasyl' Stus Donetsk National University

Administrative legal protection and enforcement of industrial property rights

The article discusses the issues of legal protection and enforcement of industrial property rights. The concept and content of administrative legal protection and administrative legal enforcement of industrial property rights are defined. The concept of administrative legal protection is based on the concept and structure of the mechanism of administrative legal regulation. The components of the mechanism of administrative legal regulation of industrial property relations include: administrative legal norms; legal facts which are the basis for administrative legal relations; administrative legal relations; acts of realization of rights and obligations by the sub-

jects of these legal relations; and activities of authorized bodies for application of legal norms.

The author outlines the range of bodies authorized by the state to carry out administrative legal enforcement of these rights: customs authorities of Ukraine, bodies of the Antimonopoly Committee of Ukraine which ensures state protection of competition in business and public procurement, the Appeals Chamber of the Ukrainian National Office for Intellectual Property and Innovations, and local courts. It is established that the peculiarities of administrative legal enforcement of industrial property rights lies, firstly, in the combination of protection of public and private interests in the area of legitimate exercise of these rights; secondly, the administrative legal procedure for enforcement of industrial property rights is based on a combination of actions of authorized bodies and actions of right holders who initiate the procedure. In view of this, it is proposed to exclude the provision of Part 5 of Article 397 of the Customs Code of Ukraine on exemption of customs authorities from liability for failure to take measures for the enforcement of intellectual property rights. To improve the administrative legal enforcement of industrial property rights, it is also proposed to bring the content of actions recognized as unfair competition in Art. 164-3 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses and the Law of Ukraine "On Protection Against Unfair Competition" into line.

Keywords: industrial property rights, administrative legal protection, administrative legal enforcement, offenses

Рекомендовано відділом засідання відділу промислової власності і комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності НДІ інтелектуальної власності НАПрН України (протокол № 5 від 12.05.2025 р.)

Подано / Submitted: 12.05.2025
Доопрацьовано / Revised: 15.05.2025
Прийнято до публікації / Accepted: 24.05.2025